

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN DE HUMANISTISCHE LUISTERKRING

Administratie Humanistische Luisterkring, Oudegracht 152, Utrecht. Postgiro 58.
 Abonnementsprijs f 4,- per jaar. Buitenland f 5,60 per jaar, voor België f 4,60.
 Voor leden van de Humanistische Luisterkring f 3,- per jaar. Losse nummers f 0,25.
 Contrib. Luisterkr. f 1,-. Dit bedrag tezamen met bovengenoemde f 3,- te voldoen.

DE BEHOEFTE MOET BLIJKEN

Er bestaat in onze kring geen twijfel aan, dat de oprichting van het Centrum voor Humanistische Vorming in een bestaande behoefte voorziet. Zolang als het Humanistisch Verbond in Nederland bestaat, hebben ouders gevraagd, wanneer er nu eens iets zou gebeuren, dat voor hun kinderen, die ze óf helemaal niet, óf na het overwinnen van een zekere weerstand aan het godsdienstonderwijs op de openbare school lieten deelnemen, een verantwoorde vervanging zou betekenen.

In het algemeen houdt dit geen critiek op het godsdienstonderwijs in. Zoals bij alle onderwijs komt het er op aan, hoe het wordt gegeven en door wie. Helaas komt het nogal eens voor, dat het onderwijsaspect zoek raakt en het meer wordt tot een getuigen. Verklaarbaar, maar daarom nog niet aanvaardbaar, vooral niet voor die ouders, die zelf niet tot een kerkgenootschap behoren. De vraag, of godsdienstonderwijs en humanistische vorming vergelijkbare grootheden zijn is o.i. niet in het geding. Dat is een zaak, die ieder voor zich zelf dient uit te maken en waarbij men elkaar toch niet overtuigt. Wat wel in het geding is, is de vraag of de overheid zich er aan kan onttrekken, wanneer een groeiend deel van burgers de medewerking van die overheid vraagt om aan gerechtvaardigde verlangens te voldoen.

Veel wordt er overigens niet eens gevraagd, n.l. behandeling op gelijke voet, dus wat aan de ene groepering wordt gegeven, de andere niet te onthouden. Natuurlijk moeten er dan waarborgen bestaan, dat het om een ernstige zaak gaat en niet om een gril van een klein groepje exentrieke lieden.

Dat het moderne georganiseerde humanisme in Nederland ernstig genomen wordt en dit in toenemende mate, is een feit. Een feit is ook, dat, om met pater Engelen te spreken,

niemand meer in ernst kan volhouden, dat die twaalfduizend georganiseerde humanisten alleen maar zich zelf vertegenwoordigen. Het bewijs daarvan is al vele malen geleverd en het moet ook deze keer weer geleverd worden.

Het is natuurlijk een plezierige gedachte te weten dat het Centrum voor Humanistische Vorming er is en dat, als de middelen daartoe voldoende zijn, op veel uitgebreider schaal dan tot nu toe kon gebeuren, opleidingen van leraren, samenstelling van leerstof enz. ter hand genomen kunnen worden. Die middelen dienen zij te verschaffen die zich bij het Centrum aansluiten, omdat hun bijdragen de nodige fondsen zullen vormen. Daarom is een snelle groei van het ledental een noodzaak.

Maar dat aantal heeft ook nog een andere en niet minder belangrijke betekenis. Ook al wordt straks in de wet vastgelegd, dat de door ons gewenste vorming op de scholen voor voortgezet onderwijs gegeven kan worden en dat daarvoor dezelfde faciliteiten zullen gelden als voor de kerkgenootschappen, dan blijft nog altijd het verschil, dat de ouders er om zullen moeten vragen. Met andere woorden, als men het gewent acht, dat kinderen aan dat vormingsonderwijs zullen deelnemen, dan moet dit duidelijk kenbaar gemaakt worden. Het wordt niet aangeboden. We willen geen lelijke dingen zeggen over het feit, dat er toch weer verschil is gemaakt en het blijkbaar moeilijk valt de fictie, dat we in een christelijke staat leven, los te laten. Misschien is het ook wel beter zo, want iets wat je zo maar krijgt, waardeer je niet altijd. Daarom willen we er best om vragen, d.w.z. door het Centrum voor Humanistische Vorming sterk te maken aantonen, dat die behoefte, waar we het dan altijd over hebben, er inderdaad ook is.

lezingen voor de radio

- zo. 28 okt. VARA 9.45 uur: W. K. Kraak: „Met humanisten op stap”.
- zo. 4 nov. VARA 9.45 uur: J. P. van Praag: „Wat is eigenlijk humanisme?”
- zo. 11 nov. VARA 9.45 uur: Mevr. D. Heroma-Meilink: „Die nu geen huis heeft..”
- zo. 18 nov. VARA 9.45 uur: G. Stuiveling: „Uit humanistisch oogpunt”
- zo. 25 nov. VARA 9.45 uur: J. H. P. Colpa: „Kind en levensovertuiging”

UIT HUMANISTISCH OOGPUNT

Natuurlijk leest u een krant en mogelijk wel méér dan één. Het is zelfs denkbaar dat u tot de lezers behoort die ook in een krant schrijven en een aantal ingezonden stukken op hun naam hebben staan als verzameld werk. Ik vertel dus niets nieuws, als ik me bezig houd met de kwalijke praktijken die dit jaar de groentijd hebben getypeerd. Ik zal daarbij niet vooruit lopen op de resultaten van een universitair onderzoek dat bijna voltooid schijnt, of op de gevolgen van een justitioneel onderzoek dat pas is aangevangen. Over Dachautjespelen of Wilhelm Tell-spelen wil ik het nauwelijks hebben. Excessen, die nu de publieke mening zo in opwinding brengen, interesseren mij veel minder dan de achtergrond, de oorzaak, de traditie.

In een aantal reacties, die ik onder de ogen kreeg, is een wrok merkbaar die zich tegen de hele studentenwereld keert. Nu vind ik het helemaal niet vreemd, dat mensen die van jongs af in de maatschappij zijn opgenomen en hard werken voor een bescheiden inkomen, met enige afgunst zien naar die kleine groep bevoorrechten die tot 25, 26, 27 jaar kunnen studeren, en daarna bovendien nog terecht-komen in de beter betaalde baantjes. Ik heb voor die rancune alle begrip; maar verklaarbaar is nog niet hetzelfde als verantwoord. Zowel vanuit de persoon als vanuit de maatschappij gezien, is het universitaire onderwijs misschien wel het allerbelangrijkste cultuurbezit van een levend volk. Gaat men uit van het persoonlijke recht van iedere jonge mens om zijn aanleg zo goed mogelijk te ontwikkelen, dan volgt daaruit dat de hoogst begaafden een onaan-tastbaar recht hebben op het allerbeste onderwijs. Gaat men bovendien uit van de gemeenschap als geheel, dan is het duidelijk dat zij een toenemende behoefte heeft aan uiterst gespecialiseerde kennis. Met andere woorden: in onze samenleving zijn topfiguren in topfuncties volstrekt onmisbaar. Ik wil geen misverstand openlaten: ik bedoel met topfiguren en topfuncties bepaald níet de mensen met de hoogste inkomens en de baantjes met de grootste tantièmes. Het kan een vraag zijn, of mensen van uitzonderlijke bekwaamheid en geplaatst op uitermate verantwoordelijke posities, dáárom ook het meeste geld moeten verdienen. Tegenwoordig is dat zeker niet het geval: de duizend knapste koppen van ons volk zitten niet op de duizend rompen met de dikste portefeuilles. Maar dat is vandaag niet ter discussie. Het enige waarover wij het eens moeten zijn, is het inzicht, dat die duizend of tien-duizend superieur begaafden, die meest-begaafde één procent van ieder volk in iedere tijd, even belangrijk zijn als de her-senen voor ons lichaam, als de gist in het brood, als het zout in de pap. Wat men dáár-aan ten koste legt, is beter besteed dan welke post van onze staatsbegroting ook. Het spreekt echter vanzelf, dat een instituut van uitsluitend jonge mannen en vrouwen, zo van ongeveer 18 tot 28 jaar, een eigen karakter heeft. Dat is onontkoombaar. Men kan het eveneens zien bij instellingen van geheel andere aard, waar ook grote aantallen van die leeftijd bijeen zijn, bijvoorbeeld

in een vakantiecamp of in het leger. De aanwezigheid van honderden jonge, vrijwel volwassen mensen, los van het ouderlijk huis, maar toch zonder economische zelfstandigheid en zonder maatschappelijke verantwoordelijkheid, brengt een eigen sfeer voort. En als dit jaar in jaar uit, eeuw in eeuw uit zo is, ook eigen tradities. Een trek van onmaatschappelijkheid, van nonconformisme, heeft het studentenleven dan ook van oudsher gekenmerkt, soms gepaard met een niet onbelangrijk revolutionair gevoel. In menige opstandige beweging zijn studentengroepen een stuwende kracht geweest, en ook in het illegale verzet van de tweede wereldoorlog hebben zij een klein aandeel gehad. Het is alweer de vraag niet, of die onmaatschappelijkheid niet vaak verder gaat dan men van de gehele maatschappij uit gezien wel juist of gewenst moet noemen, en of er geen universitaire vernieuwing denkbaar is, die de afstand tussen ons wetenschappelijk onderwijs en de wereld daarbuiten wat verkleint. Bij alle maatregelen zal tóch de grondslag gehandhaafd moeten blijven, dat men enkele duizenden jongelui, krachtens hun uitzonderlijke aanleg, jarenlang de kans geeft tot verdere vorming en ontplooiing onder in wezen kunstmatige omstandigheden. Een universiteit of een hogeschool is dus een soort broeikas, zeker maar wie in ons klimaat zijn druiven of tomaten rijp wil zien, komt met de koude grond nu eenmaal niet toe.

Het lijkt mij ook natuurlijk, dat de studenten meer contact met elkaar zoeken dan alleen op de collegebanken. De mens is een gezellig dier; ons volk heeft ettelijke duizenden verenigingen, organisaties, kringen, bonden en clubs, van een half dozijn tot een half miljoen leden, en met de meest uiteenlopende doelstellingen. Men kan een groep vormen omdat men hetzelfde vak studeert, of allemaal graag bridge speelt of debat-teert, of uit één streek komt, of één geloof belijdt, of Piet heet of rood haar heeft, of zoveel van Conny of van bloemkool of postduiven houdt, of postzegels verzamelt of bierviltjes of suikerzakjes. Natuurlijk is er verschil in niveau, zeker, wie roeit is bóven en wie duikt is ónder water; maar waarom zou men iemand zijn eigen niveau misgunnen, zo lang hij een ander geen kwaad doet.

Daar is me in alle argeloosheid een zin ontvallen die ik eigenlijk nog even in petto had willen houden. Maar ik kan hem nu niet meer ongezegd maken: — het is duidelijk dat álles wat wij doen of laten, alleen verantwoord is „zo lang het een ander geen kwaad doet”. Natuurlijk vallen wij zelf eveneens onder „die ander”: ons gedrag is óók enkel verantwoord, zo lang het onszelf geen kwaad doet. De principiële vraag waar we voor staan, is nu onontkoombaar geworden: zijn er in de studentenwereld organisatievormen, die wél kwaad doen, hetzij door hun bestaan, hetzij door bepaalde tradities.

Ik meen dat men ook bij de uiterste welwillendheid, daar niet anders dan positief op kan antwoorden. Wanneer een bepaalde organisatie bij zijn leden een standstots aankweekt die uiteraard op niets berust, een hoogmoed die zich tot in houding en taalge-

bruik kenbaar maakt, een collectieve minachting voor de „anderen”, de nietleden, of of de leden van een andere club, dan is er m.i. een onmiskenbaar kwaad aanwezig. Hoogmoed is nooit een leuke eigenschap; maar als Beethoven of Pasteur of Vincent van Gogh of Einstein hoogmoedig zouden zijn geweest, had dat tenminste een objectieve grond. Maar jongens die zich in niets van andere jongens onderscheiden en die in de komende twintig jaar nog moeten bewijzen wat ze waard zijn, ja of ze wat waard zijn, een kippeborst te zien opzetten omdat ze lid zijn van een bepaalde organisatie, net als hun vader dertig jaar terug, is voor mijn humanistisch gevoel een even belachelijke als beschamende toestand. En moreel niet zonder gevaar. En sociaal niet zonder gevaar. Ik ben er niet van overtuigd, dat deze hoogmoed geen duurzame aantasting betekent van de menselijke solidariteit, en voorts dat niet in honderden gevallen een gemeenschappelijke clubherinnering *mee* van gewicht is bij benoemingen en bevorderingen waar toch een objectiever beoordeling mocht worden verwacht. Het zal in de universitaire gemeenschap, die overigens niks van een gemeenschap weg heeft, eens en voor al duidelijk moeten zijn, dat pretenties niet worden geduld zonder voorafgegane prestaties. En dat niet de prestatie van tien of dertig jaar geleden, dus van anderen, enige rechtsgrond vormt voor de pretenties van vandaag.

Wie met nuchtere ogen een studentenvereniging ziet als een groep jongelui die het prettiger vinden samen dan apart te zijn, heeft meteen een goed oogpunt voor de ontgroeningspraktijken. De opvatting dat men zich kaalgeschoren moet laten vernederen en pesten, geestelijk en lichamelijk, de kleren van het lijf moet laten scheuren, vuile liedjes moet zingen, uitgescholden en geslagen worden vóór men recht heeft op het lidmaatschap, is een overduidelijk bewijs van de zinledige pretentie die ik bedoel. Het lidmaatschap zou zo'n ontgroening dus waard zijn, het komende heil deze zwijnerij vooraf, precies zoals de initiatie-rituelen bij wilde volksstammen waard zijn te worden ondergaan, omdat daarna de nieuweling in alle rechten van de volwassenheid treedt. Ik heb nooit treuriger verdediging van de groentijd gehoord, dan deze vergelijking met volkeren uit Centraal-Afrika of de binnenlanden van Nieuw-Guinea. Een studentenclub heeft niets magisch of primitiefs, en de heren die ontgroenen zijn geestelijk evenmin volwassen als zij die worden ontgroend. Het opvoedkundig nut van harde stalende maatregelen wordt bijna altijd bepleit door lieden, wier pedagogisch inzicht met nul te hoog wordt aangeslagen. Wat er werkelijk gebeurt, is een massa-vorming die enkel mogelijk is doordat het kale hoofd fungeert als kenmerk, als uniform, precies zoals een bruin of zwart hemd of kaplaarzen of een bepaald soort pet. Zodra mensen zich door uiterlijke tekens als onderling gelijk vertonen, hebben ze de persoonlijke eigenschappen prijs gegeven voor één collectief kenmerk. Dat ene onderscheidingsteken verbindt hen. En tegen dat ene onderscheidingsteken keert zich de rest. Wie dat wil voorkomen, moet het manifesteren van dit soort kenmerken tegengaan en de kaalscheerderij dus onvoorwaardelijk verbieden.

Verreweg de eerlijkste opmerking komt van de jongeman die ronduit zei het sadistische ontgroenen enkel te hebben verdragen wegens het prettige vooruitzicht, het zelf het komende jaar net zo hardhandig te mogen doen. Dat is een even schokkende als eerlijke bekentenis. Maar hier komen wij op een punt dat veel en veel dieper grijpt dan de hele studentenwereld: het gebrek aan elementaire eerbied voor de medemens, of als men het anders geformuleerd wil hebben: de onmiskenbare menselijke agressiviteit. Moeten we ervan uitgaan, dat opgroeiende jongelui, speciaal opgroeiende jongemannen, op de grens van hun volwassenheid over een hoeveelheid destructieve krachten beschikken, die zich op de een of andere manier moeten ontladen? Wie leerlingen van H.B.S. of Gymnasium observeert, weet dat hun gezamenlijke wreedheid, bijvoorbeeld tegenover een leraar die geen orde heeft, eenvoudig verbijsterend is. Wat elk afzonderlijk niet zou doen, doet de groep zonder bezwaar. Wie de uitpattingen kent van alle legers, in oorlogs- maar ook in vredetijd, staat voor dezelfde verbijsterende normloosheid. Of beter: voor de aanvaarden van totaal andere, zelfs tegengestelde normen, dan het individuele geweten als juist erkent.

Op sommige kermismissen was vroeger een „vrolijke keuken”, en op de eeuwige kermis in Kopenhagen die „Tivoli” heet, is hij nog. Ik heb deze zomer, net als enkele jaren terug, minutenlang staan kijken, hoe de ene jongeman na de andere zijn kroon neertelde voor geen ander plezier dan met acht keiharde ballen zoveel mogelijk borden, schotels en kommen in scherven te smijten. Het ging niet om het smijten, het ging niet om het raken, want dat kon bij allerlei bewegende poppen en dieren ook: het ging om de scherven, om het kapot maken, zo luidruchtig mogelijk, opdat iedereen het zou horen en zien.

En is het probleem van de nozems in wezen soms anders? Is het niet behalve een sociologisch, ook een psychologisch, misschien zelfs een lichamelijk vraagstuk; gaat het niet behalve om zaken van te veel vrije tijd, te veel zakgeld en te veel verleidelijke mogelijkheden, ook om innerlijke spanningen bij haast volwassen mannen, goed gevoed, heetbloedig, en vol van een agressiviteit waar de moderne maatschappij geen kanalisering voor heeft? Een agressiviteit bovendien, die de moderne maatschappij iedere dag zelf opwekt door de machtsstrijd, de koude oorlog, de kernexplosies aan beide zijden van de inhumane muur. Men oordeelt te snel en men begrijpt te weinig dat is wel gemakkelijk maar niet juist. Men moet niet menen, een benauwend vraagstuk te hebben opgelost, als men de excessen heeft onderzocht en de daders berispt of bestraft. Men moet vooral niet menen dat openbare verontwaardiging en zedeprekerij van journalisten, kamerleden of ministers veel méér is dan een overbodige demonstratie van volwassen fatsoen. Wie tot de kern door wil dringen, zal de problematiek van de twintigjarige compleet en zonder voorbehoud moeten kennen en erkennen, met eerlijke herinnering aan wat men eenmaal zelf, zestien à twintig jaar oud, heeft gedacht, gezegd, gedaan en is geweest; want zonder dat kritische zelfbesef krijgt onze volwassen verontwaardiging licht óók een volwassen trek van huichelarij.

G. STUIVELING

KINDEREN

Een onzer vrienden, wie een hechte eenheid van dit oude werelddeel bovenal ter harte gaat, bevond zich enkele maanden geleden in Wenen. Weliswaar is men daar ten gevolge van een reeks van historische ongelukken niet in staat aan de hartenwensen van mijn vriend te voldoen en zich bij enige Gemeenschap aan te sluiten, maar voor zulk soort landen is er dan de achterdeur van de associatie.

Onze vriend nu was te Wenen om iets aan de associatie te verschikken of recht te trekken of te verstevigen. Hij had zich daartoe verenigd met een klein gezelschap van lieden die in Oostenrijk iets in de melk te brokkelen hebben. En omdat de Hofburg wel indrukwekkend is maar toch wat kil, hadden de heren zich verzameld in een koffiehuis. Het zal wel am Ring geweest zijn, want in Wenen is alles am Ring.

Toen de koffie besteld was en ieder voor zichzelf overdacht, wat hij te berde zou brengen over de rechten van „derde landen” en de buitentarieven, merkte één der aanwezigen op, dat zijn dochtertje jarig was.

„Ach zo! En hoe oud is de lieve kleine?”

De lieve kleine was juist twintig geworden. Deze mededeling bracht een glimlach op de lippen der geassocieerde heren, maar de gelukkige vader deelde mee, dat hij ze ook nog van 16, van 13 en zelfs van 11 had. En allemaal dochters.

Waarop een andere aanwezige de buitentarieven even vergat en zei, dat hij ook een meisje had, maar daarnevens nog twee jongens. Ook niet gek! En bijzondere intelligente en sportieve knapen bovendien.

Toen vervolgens een wat rijpere gesprekspartner zijn kleinkinderen ter tafel bracht, werd onze vriend ongeduldig. Hij was tenslotte niet helemaal in Wenen am Ring gaan zitten om over zulke alledaagse verschijnselen als kinderen te spreken. Tijd is geld. Een wereld of geen. En het is in deze onrustige tijd steeds vijf minuten voor twaalf. Hoewel hij zelf een ontvankelijk gemoed heeft en zich uren met kinderen bezig kan houden, besloot hij de ouderlijke en grootouderlijke verbroedering wat te bespoedigen. Zakelijk merkte hij op: „Als de heren nu meteen even de portretten, die zij ongetwijfeld in hun portefeuilles hebben, voor de dag halen, kunnen wij dit deel van het gesprek wellicht iets bekorten.

De wenk was duidelijk en — voor Wenen en voor heren die aan de zelfkant van de diplomatie opereren — bijna grof. Maar niemand nam er aanstoot aan en ieder deed, wat hij al lang had willen doen en legde foto's op tafel. Daar lagen babies in hun bad, jongetjes in lederhosesjes, meisjes met de hond en de jarige zelf in een looprek, maar deze laatste foto was al meer dan achttien jaar oud. Hoewel onze vriend ook dáárvan verslag heeft gedaan, is het mij ontschoten of het vervolg van het gesprek nog iets ten gunste van het verenigde Europa heeft opgeleverd. Het bovenvermelde detail echter heeft zich diep in mij vastgehaakt. Want hoewel ik

weet, dat zich onder de liefhebbers van kinderen (en van katten, honden en paarden) soms spijkerharde naturen bevinden, vind ik het toch een hoopvol teken, als grote mannen met associatiezorgen aan hun hoofd, vertederd naar foto's van hun kinderen zitten te kijken. Ik schreef: „Van hun kinderen”.

Het heeft mij namelijk bij soortgelijke zittingen, die niet zeldzaam zijn, dikwijls getroffen hoe de mensen lang en aandachtig kijken naar de afbeeldingen der kinderen, die zij zelf hebben verwekt en die zij nu toch langzamerhand wel moeten kennen. Voor de andere kinderen hebben zij nauwelijks enige belangstelling. Zij kijken er vluchtig naar en zeggen, dat die kinderen ook wel aardig zijn, maar de ware belangstelling hebben zij toch niet. Zij vinden de kinderen, die in andere portefeuilles zitten op zijn best gewoon, maar meestal niet zo flink gebouwd, zo intelligent van oogopslag, zo kerngezond en geestig als hun eigen boef.

Een andere mijner vrienden, die met twee jeugdige kinderen behept is, heb ik dit eens als volgt horen formuleren:

„Ja, die meid van mij, dat is een knap kind in alle betekenissen. Dat zeg ik niet omdat ik haar vader ben, dat is zo. En ik verbaas me er dan ook vaak over, als ik met haar op straat loop, dat de mensen niet stil blijven staan om naar haar te kijken. En weet je, wat ik nou ook zo gek vind? Dat alle mensen denken dat hun kinderen de liefste en de mooiste zijn. Da's toch raar. Ja, voor mij is het niet raar, want mijn kinderen zijn de liefste.”

Het zal u onwaarschijnlijk klinken, maar deze, toch zeer intelligente, man meende wat hij zei. En dat tegen mij, die niet alleen kinderen maar zelfs kleinkinderen heb in wier schaduw zijn wurmen niet kunnen staan.

Weer een andere mijner vrienden (ik heb vier vrienden) was enige tijd geleden verblijd met gezinsuitbreiding. Dat hem dit kinderbijslag en belastingaftrek bezorgde was nog niet zijn grootste vreugde. Veel belangrijker vond hij, dat het kind zo voortreffelijk zoog, meermalen 130 en zelfs wel 135 gram. En over de luiers raakte hij niet uitgepraat. Ook legde hij 's morgens omstandig uiteen, dat het kind weliswaar 's nachts enige tijd had gehuild, maar dat er verder niets aan mankeerde, doch wel zou binnenkort het aantal voedingen met één worden vermindert.

Terwijl hij ons van zijn vreugden op de hoogte hield, zat de tweede vriend al van ongeduld te trappelen om mededeling te kunnen doen over de begaafdheid van zijn zoontje en de schoonheid van zijn dochter.

Toen hij van wal stak riep de jonge vader al gauw uit: „Schei nou eens uit over die rot-kinderen van jou.”

Wij schrokken er van. En ik besloot een aardig verhaal over mijn jongste, die nu 27 is, maar voor mij te houden. Dat zouden die jongens toch niet op prijs hebben gesteld.

H. H.

Vrijheid betekent verantwoordelijkheid. Daarom zijn de meeste mensen er bang voor.

George Bernard Shaw